

רשק
שיעורים
תורה

היכלי תורה

יום ו' שביעי של פסח כא ניסן תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: כריתות כה ירושלמי: מגילה כו

להבין אמרי יושר ביאור על פירוש רש"י

פירושו של רש"י הקדוש על התורה נתחבר באופן ייחודי, לשונו רהוטה וקלילה ומובנת אפילו לבן חמש למקרא, אבל למעשה עומקו מני עומק, וכמו שמשתפך אחד מגדולי מפרשיו רבי יעקב מסלניק זיע"א בהקדמת ספרו "נחלת יעקב" שאף שרבינו עשה פירושו "בלשון צח וקצר מובן ומוכן אפילו לבר בי רב דחד יומא ולתינוקות של בית רבן" אף על פי כן "זה הים גדול ורחב ידים עמוק מאד עד היסוד בו ואין כל אדם יודע לשוט בדבריו".

מטבע הדברים הביאור הייחודי על דברי רש"י כולל ביאור יסודי ומקיף, כמעט לכל מילה. שכן רש"י הקדוש קיצר מאוד בלשונו ולעיתים בתיבה אחת התכוון לבאר וליישב דברים מוקשים בכתוב. לפעמים הסתפק רש"י בכמה מילים בודדות כדי להציג מהלך חדש בביאור הפסוק.

הביאור מיוסד על פרשני רש"י ובראשם רבינו אליהו מזרחי שהקדמונים כינהו 'נאמן ביתו של רש"י'. הלומד את פירוש רש"י עם הביאור ישכיל להבין, עד היכן שניתן, את דברי רש"י באר היטיב, למה ירמזון מילותיו, איזה פירושים התכוון רש"י לשלול, ומה עומק כוונתו על פי הפשט.

במידת הצורך הורחבה מעט היריעה כדי להשלים ללומד את מהלך הפסוק בהתאם לפירושו של רש"י. כאשר שי צורך להעשיר את הלומד בשיטות ראשונות נוספות, ביישוב קושיות על דברי רש"י ועוד, הובאו הדברים במילואים.

קובע ברכה לעצמו מדור מיוחד של ליקוטי נוסחאות, שבו לוקטו שינויי נוסחאות של הדפוסים השונים של רש"י. המעיין החפץ להעמיק עוד בדברי רש"י יכול לעיין בנוסחאות השונים ולדלות פנינים.

נעלה מכל ספק שלימוד חומש עם רש"י שהוא לחם חוקם של רבבות אלפי ישראל, מקבל מימד חדש וטעם נפלא ומיוחד כאשר זוכים להבין את דבריו לעומקם ולאשורם. הלומדים המשלבים את לימוד רש"י עם הביאור הנפלא של עורכי 'עוז והדר' זוכים ליהנות ולטעום מיערת הדבש הזה.

נושאי הדף בעלון

עבר על איסור לאו בשוגג אם צריך כפרה.....כריתות כה

צדקה מועלת לטובת הנשמות שכבר מתו.....כריתות כו

נדר שאם יקום מחליו יתן כל חודש סכום לצדקה ואינו יכול לעמוד בזה.....כריתות כז

מצא אבידת אביו שהוא חכם ואבידת רבו של מי קודמת.....כריתות כח

כשמצטרפים שני דברים האסורים לכתחילה אם נאסר גם בדיעבד.....כריתות כט

פירש ממקום הקביעות כשעדיין לא היה בו חילוק להלכה.....מעילה ב

אמתלא כשנהגה כנדה בשלילת מעשה.....מעילה ג

כפתור ופרח.....עמוד 5

עבר על איסור לאו בשוגג אם צריך כפרה

בפרשת עולה נאמר (ויקרא א ד) 'ונרצה לו לכפר עליו', ופירש רש"י (שם) על מה הוא מרצה, אם תאמר על כריתות ומיתות בית דין או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שניתק לעשה. והוא ברייתא בתורת כהנים (דבורא דנדבה פרשה ג פ"ד).

ותמה הרמב"ן (שם), היכן עונשן אמור, הרי יתכן לומר שהעולה מכפרת על חייבי מיתה בידי שמים שוגגין, ועל חייבי מלקות בשוגג, ועל חייבי מיתות ב"ד שוגגין באותן שאין חייבין עליהם חטאת, כגון מכה אביו ואמו ומקלל, כשם שהחטאת מכפרת בחייבי כריתות שוגגין. ותיקן, שכיון שפירש הכתוב בחייבי מיתות ב"ד ובחייבי כריתות עונשן במזיד ובשוגג, ופירש בחייבי מיתה בידי שמים עונשן במזיד למיתה, ובחייבי לאוין למלקות, ולא פירש בהם שום עונש בשוגג, נראה להם לחכמים שכל העונש שבהם פירשו הכתוב, כי למה יפרש עונשן של אלו במזיד ובשוגג, ויפרש עונש האחרים במזיד, ולא יפרש אותו בשוגג ויאמר שיהא מחויב להביא בהן עולה, ולכך ראו שאין בחייבי מיתה בידי שמים ובחייבי מלקות אלא עונשן המפורש בהן במזיד, אבל בשוגג אין עליהם שום נשיאות חטא, ואין צריכין ריצוי כלל. וזהו שאמרו 'כבר ענשן אמור', שכל העונש שרצה להטיל עליהם כבר אמרו הכתוב, אבל על עשה ועל לאו תעשה הניתק לעשה המזידין שלא הזכיר בהם שום עונש ואי אפשר שלא יענש בהם, בזה ירצה בעולה הזו אם יביאנה בנדבת נפשו. וכתבו הרא"ם והגור אריה שהוא נכון מאד. וכן פירש הר"ן (סנהדרין פד: ד"ה רב), ששגגת לאו מותר שלא מצינו בזה עונש בתורה.

והאדר"ת (עובר אורח אות מז) הקשה על הרמב"ן מסוגייתנו, שמבואר בגמרא שלרבי אליעזר מביאים אשם תלוי גם על נבילה, ופירש רש"י (ד"ה בא) דהיינו על ספק איסור לאו, וגם חכמים לא נחלקו עליו רק משום שלומדים מפסוק שמביאים אשם תלוי רק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אבל כפרה על שגגת לאו משמע שלכל השיטות צריך. ואולי י"ל שהרמב"ן סובר שרבי אליעזר וחכמים באמת חולקים בסברא הזאת, שחכמים סוברים שכיון שלא החמירה התורה להביא קרבן חטאת על הלאו, הרי זה ראייה ששגגת לאו אינה צריכה כפרה כלל, ולכן גם על ספיקו אין צריך אשם תלוי. וכעין זה כתב המהרש"ם (ה"א סי' קפ), שאין להוכיח מסוגייתנו שלא כדברי הרמב"ן, כיון שאין הלכה כרבי אליעזר.

ובהגהות ר' מאיר אריק על הרמב"ן (נדפס בתחילת ספר כסף מזווקק) כתב, שברמב"ם (תשובה פ"א ה"א) מפורש שלא כדברי הרמב"ן, שכתב שהעובר בשוגג בין על עשה ובין על לאו תעשה צריך כפרה, וכן ברש"י בסוגייתנו (ד"ה אף חטאים) מפורש שלא כדבריו, שעל הגמרא שדנה על איזה שוגג יום הכפורים מכפר, כתב רש"י שיום הכפורים מכפר על עבירות שאין חייבים עליהם חטאת, כגון האוכל נבילה. הרי מפורש שהאוכל נבילה שאיסורו הוא רק לאו צריך כפרה.

ובשו"ת שערי צדק (או"ח סי' קח) הקשה על הרמב"ן, שהרי מבואר שהקב"ה שומר על הצדיקים ואינו מביא תקלה על ידיהם (כתובות צט: ובעוד מקומות), ומדובר גם על איסורי לאו בשוגג, הרי מפורש שגם העובר על לאו בשוגג הוא נחשב לתקלה.

צדקה מועלת לטובת הנשמות שכבר מתו

כתב הבית יוסף (או"ח סי' תרכא ס"ו) בשם המרדכי (יומא פ"א רמז תשכז), מה שהורגלו לידור צדקה ביום הכפורים עבור המתים, יש להביא לזה ראייה מהספרי (שופטים פ"י) שלמדו מהפסוק בפרשת עגלה ערופה (דברים כא ח) 'כפר לעמך ישראל' אלו החיים, אשר פדית' אלו המתים, מלמד שהמתים צריכין כפרה.

וכתב הרוקח (סי' ריז ד"ה ומה), מה שפוסקין צדקה עבור המתים ביום הכפורים יש להם אסמכתא, שכתוב (שמות ל') 'הכפורים אחת בשנה יכפר', ונסמך לזה הפסוק (שם ל"ב) 'ונתנו איש כופר נפשו לה', ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו, אלא ה' בוחן לבות החיים והמתים, אם אותו המת בחיים היה נותן צדקה, ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו, אז תועיל לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין המת, כמו שדוד ביקש על אבשלום (סוטה י:), וכמו שרבי יוחנן ביקש על אחר (הגיגה טו:), אבל אם נתן בעבור רשע אין מועיל, ונותנים לכבוד המתים שהצדיקים מליצים על צאצאיהם. והוסיף בדרכי משה (אות ח) בשם המהר"י ווייל (סי' קצא) שלכן נקרא יום הכפורים בלשון רבים שהוא כפרה לחיים ולמתים.

וכעין זה כתב הבית יוסף (שם סי' רפד ס"ז) בשם השבלי הלקט (סי' פא), שבשבת אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות. וכתב ה"ר בנימין, לפי ששבת הוא יום מנוחה דוגמא לעתיד לבוא, ויום שגם המתים נוחים בו ואינם נדונים ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם, וזה מה שנהגו להזכיר נשמות ולפסוק צדקה בעד המתים שיועיל להם, והביא לזה סמך מהספרי (הי"ל). וכתב הבית יוסף, אולם ה"ר אביגדור אומר שאין טעם על מה שמכו, ומה שאומר בדרש 'כפר לעמך ישראל' שהמתים צריכין כפרה עד יוצאי מצרים, זה דווקא ברוצח, אבל לענין צדקה לא שמענו.

וכן הוא במדרש תנחומא (האזינו א), לכך אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום הכפורים ולפסוק עליהם צדקה, שכן שנינו בתורת כהנים יכול משמתו לא יועיל להם הצדקה, תלמוד לומר 'אשר פדית', מכאן כשפוסקין צדקה בשבילם מוציאים ומעלים אותן כחץ מן הקשת, מיד נעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו כשעה שנולד, ומזין עליו מים טהורין מדלי, וגדל ברוב הנאה כדג הנהנה במים, כך הוא טובל בכל שעה בנהרי אפרסמון ובחלב ובשמן ובדבש, ואוכל מעץ החיים תמיד הנטוע במחיצת הצדיקים ונופו נוטה על כל שולחן של צדיק וצדיק וחי לעולם.

ובספר חסידים (סי' תתשעא) כתב, 'כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', אמרו ראוייה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים, כלומר על כל המתים שיצאו ממצרים, ואיך יכול המעשה לכפר על מי שלא עשאה בחייו, אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא ברא מזכה אבא, כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים, הואיל ועל ידי האב זכה הבן, הבן מזכה את אביו, ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מותם, הרי כשעשו הבנים כאילו יעשו האבות. ומכאן תיקנו שנודרים צדקה שייטב לאותן שכבר מתו, ומצינו שהמתים מתפללים על הבנים, שנאמר (שמות טז ד) 'ותעל שכבת הטל' פילול שכיבת שוכבי קבר.

וכן מועיל למתים שהחיים מתפללים עליהם או צדקה שנותנים עליהם, 'וצדקה תציל ממות' (משלי יא ד) ממות שבזה העולם וממות שלעתיד.

יום ראשון כג ניסן

כריתות כז

נדר שאם יקום מחלי'ו יתן כל חודש סכום לצדקה ואינו יכול לעמוד בזה

בש"ת נשאל דוד (יו"ד ס"י כד) נשאל, על אחד שהיה חולה מסוכן וכבר הגיע עד שערי מות, ונדר שאם יתרפא יתן כל חודש סך מה לצדקה, והאלוקים עזרו ונתרפא, וכעת רואה שאינו יכול לעמוד בנדרו ושואל אם יכול להתיר את הנדר. ובתחילה כתב לדון בנדר שאדם נודר בעת צרה אם אפשר להתירו, והביא בשש"ת בנימין זאב (ס"י רסו) כתב שאין לו התרה, וטעמו שהרי המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו (נדרים סה.), ופירש הרא"ש (פ"ט ס"י ב) שהיינו מדעתו. ויש ללמוד מכאן, שגם מי שנדר בעת צרה ונענה וניצל מאותה צרה שה' יתברך ענהו, אם אחר כך ישאל על נדרו הרי הוא כגוזל וגונב דעת עליונה, בהיותו נודר לה' יתברך בעת צרה וה' יתברך עשה לו טובה והצלחה והטוב יקבל והנדר לא יקיים, ומי אומר שהקב"ה חפץ בהתרת הנדר.

ולפי זה כתב שהנודר בעת צרה אין מתירים לו, אלא אם כן יראה לחכמי הדור שהנודר לא יוכל להתקיים על אותו נדר, או שהוא אנוס או שבהתרתו יהיה דבר מצוה, ואז אפשר להתיר לו בשלושה מומחים.

וכן כתב בשו"ת מהרלב"ח (ס"י ג), שאם נדר שאם יצילוהו' מצרתו יעשה כן, ודאי השכל יחייב שאם ניצול מצרתו שלא יוכל להתיר נדרו, שכמעט נראה כמהתל במלכו ובאלקיו חס ושלום, והרי זה דומה לנשבע לחבירו בפניו שאין מתירים לו אלא בפניו.

וכן כתב הרמ"א (יו"ד ס"י רכח סמ"ה), נדר שנדר בשעת צרה אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול, כמו נדר על דעת רבים, ומיהו אם התירו בדיעבד מותר. והש"ך (ס"ק קח) כתב, שאפילו בדיעבד אינו מותר, כי אם בשעת הדחק ויש צורך בדבר.

ולגבי הטענה שאין לו לשלם את נדרו, כתב הנשאל דוד שהיא משנה ערוכה בסוגייתנו, הפריש מעות לכשבה או לשעירה והעני, יביא חטאת העוף, העני יביא עשירית האיפה, ופירש רש"י (ד"ה הפריש) ששאר המעות חולין הם. וגדולה מזו מצינו בשו"ע (שם ס"י רלב ס"טז), שמי ששידך בתו ונדר לתת לה מעות, ואחר כך נתקלקלו החובות שהיו חייבים לו, אם אין לו ממה לפרוע חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו פטור, שאין לך אונס גדול מזה. הרי שאין צריך התרה כלל כיון שאין אונס גדול מזה.

אך כשיעשיר יהיה מחויב לשלם נדרו, ומן הראוי שיכתוב על פנקסו שלכשיעשיר ישלם נדרו במיטב כספו, אך הטוב ביותר שיתיר נדרו, וכמבואר בכל הפוסקים שנדר בעת צרה במקום אונס ודוחק מותר להתיר לו, ולכן יתירו לו נדרו, וכיון שהיה אנוס ואינו יכול לשלם יחשב לו כאילו שילם נדרו, וכמבואר בברכות (ו). חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, שהקב"ה חפץ ברצון הלב.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א ס"י לב) כתב, שהנודר לעניים בינו לבין עצמו שלא בפני הקהל ואח"כ העני, יכול לעכב את המעות לעצמו כיון שגם הוא עני, ובפרט לשיטת המהר"ט (ח"א ס"י פה) הסובר שמי שהיה עשיר ואחר כך נעשה עני, מותר לו לקחת את המתנות עניים לעצמו, ומכל שכן בנדר לצדקה.

יום שני כד ניסן

כריתות כט

מצא אבידת אביו שהוא חכם ואבידת רבו של מי קודמת

שנינו במשנתנו הרב קודם את האב בכל מקום, מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו. ופירש הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"ט מ"ו) והרע"ב, שכוונת המשנה שהרב קודם בכל מקום היינו להשיב את אבידת רבו קודם שמישיב את אבידת אביו, וכן אם שניהם נמצאים בבית השבי פודה את רבו קודם שפודה את אביו, וכן אם שניהם יש להם משא, פורק את המשא של רבו קודם שפורק את משא אביו.

והנה בבבא מציעא (ג.) שנינו, אם מצא אבידת אביו ואבידת רבו, של רבו קודמת להחזיר שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא, ואם אביו חכם של אביו קודמת.

והקשה בראשון לצינו (יו"ד ס"י רמב סל"ד), למה שינה התנא בבבא מציעא את טעמו, וכתב מפני שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו הביאו לחיי העולם הבא, ולא כתב את הטעם שבמשנתנו. ועוד שהרי יש חילוק לדינא בין הטעמים, שלטעם של משנתנו אם האב הוא גם חכם שאינו חייב בכבוד רבו של הבן, לכאורה צריך להחזיר את אבידת אביו קודם. אך לטעם המשנה בבבא מציעא, גם אם אביו חכם מכל מקום רבו הביאו לחיי העולם הבא ולא אביו. ולפי זה קשה שהמשנה בבא מציעא מסיימת שאם היה אביו חכם אבידתו קודמת, וממה שהמשנה לא חילקה, משמע שגם אם אביו לא למדו כלום והוא גר בעיר אחרת, אם אביו חכם אבידתו קודמת, והלא רבו הביאו לחיי העולם הבא ולא אביו.

עוד קשה, שלכאורה ממשנתנו שכתבה הטעם שאבידת רבו קודמת כיון שגם אביו חייב בכבוד רבו, אם כן גם אבידת כל חכם תקדום לאבידת אביו, כיון שהוא ואביו חייבים בכבוד החכם.

ולכן תירץ ששתי המשניות משלימות זה את זה, וכדי שתקדום אבידת רבו לאבידת אביו, צריך שיהיו שני דברים, שהבן יהיה חייב בכבוד שניהם בשוה, וגם שהאב יהיה חייב בכבוד רבו, שאם הטעם הוא רק משום שהוא ואביו חייבים בכבוד החכם, למה יקדים את אבידת החכם, והלא התורה ציותה לבן לכבד את אביו יותר ממה שציותה עליו לכבד כל חכם, ולזה באה המשנה בבבא מציעא לומר שהבן חייב בכבוד שניהם בשוה, כיון שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו הביאו לחיי העולם הבא. אמנם משום כך עדיין אינו חייב בכבוד רבו יותר מכבוד אביו, שאף שרבו הביאו לחיי העולם הבא, אבל בלי שאביו המציאו לעולם הזה לא היה זוכה לחיי העולם הבא, ולכן שניהם נחשבים לאבותיו ומעלת שניהם שוה, והרי הם כמו אביו ואמו שמעלת שניהם שוה. ולזה באה המשנה בסוגייתנו ואמרה שאף שמעלת שניהם שוה, מכל מקום כיון שאביו גם חייב בכבוד החכם משום כבוד התורה, יחזיר אבידת רבו קודם שיחזיר אבידת אביו, אבל באופן שגם אביו חכם שאינו חייב בכבוד רבו, יש לו להקדים אבידת אביו, והטעם שאף ששניהם שקולים, מכל מקום כיון שהבן ראוי לירש אביו הרי זה קצת כאבידתו, ולכן סברא זאת מכרעת כששניהם שקולים שיחזיר קודם את אבידת אביו.

אך הקדים שם, שדבריו הם שלא כדברי הראשונים, כמבואר בבית יוסף (יו"ד ס"י רמב סל"ד) שלהראשונים היתה הגירסא בבבא מציעא אם אביו שקול כרבו, ולא אם אביו חכם, וכתב הטעם שכיון שאבידה אינו אלא הפסד ממון, אם האב אינו שקול כרבו אם יעבור על דעת אביו מעט אין בזה רע [וראה שם מה שהוכיח מסוגייתנו לגבי פריקת משא כשהאב אינו שקול כרבו של מי קודמת].

יום שלישי כה ניסן

מעילה ב

כשמצטרפים שני דברים האסורים לכתחילה אם נאסר גם בדיעבד

כתב הט"ז (יו"ד סי' צא ס"ק יב) שגם כשהקילו הפוסקים בהפסד מרובה, מכל מקום אין מצרפים שני קולות בשביל הפסד מרובה. כמו כן הביא בפתחי תשובה (שם סי' עג סק"ה) בשם הרדב"ז (ה"ב סי' תרפט), שאף שכבד הנמלח עם בשר מותר בדיעבד (רמ"א שם סי' עג ס"ה), וכן בני מעיים שנמלחו עם בשר מותרים בדיעבד (רמ"א שם סי' עה ס"ב), מכל מקום כשמלחו כבד עם בני מעיים שיש שני בדיעבד יש לחוש לאסור [אך ראה בדרכי תשובה (שם סי' עג ס"ק לה) מה שכתב להקל בזה].

כמו כן כתב בלחם משנה (יבום פ"ד הי"ז) לגבי חליצה, שהיבם צריך לעמוד בשעת חליצה, ואם לא עמד בדיעבד כשר, וכן שצריך היבם לדחוס את רגלו לקרקע בשעת חליצה, ואם לא דחסו בדיעבד כשר, אך אם גם לא עמד וגם לא דחס את רגלו, שעשה שני דברים שהם כשרים רק בדיעבד חליצתו פסולה.

וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"א ח"ג סי' טו) כשיש כמה ריעותות בגט, אף שבכל אחד בני עצמו אפשר להקל, אין להכשיר הגט, והדברים קל וחומר, שאם הט"ז לא הקיל שתי קולות בחשש ספק טריפות, כל שכן באשת איש שהוא חשש כרת איך יקל ברוב ריעותות, שצריך לסמוך על סברת הרבה פוסקים, ויש שמכשיר בזו הריעותא ומחמיר בריעותא אחרת, ואם כן הרי הוא כ'כסיל בחושך הולך' לגבב קולות מהפוסקים מה שזה מיקל בזה מחמיר באחרת וכן להיפך, והלב מהסס מאוד [ראה בשדי חמד (אס"ד מערכת גט סי' כט אות י) מה שכתב בזה].

ובשו"ת אבני ציון (ח"ד סי' יח) הביא לזה ראייה מהתוספות בסוגייתנו, ששנינו במשנתנו קדשי קדשים ששחטן בדרום, אף שהיה צריך לשחטן בצפון עדיין נשאר בקדושתם ומועלים בהם, וכן אם שחטן בצפון וקיבל דמן בדרום נשאר בקדושתן ומועלים בהם. ונסתפקו התוספות (ד"ה ששחטן), מה הדין כאשר גם שחטו בדרום וגם קבלו דמן בדרום. וכתבו, שמזה שהמשנה לא כתבה חידוש זה, משמע שבאופן זה ירדו מקדושתם ואין בהם מעילה, ויש טעם בדבר משום ששינה שני פעמים, כלומר שאף שאם רק שחטן בדרום נשאר בקדושתם, וגם אם רק קיבל דמן בדרום נשאר בקדושתם, מ"מ כיון שנצטרפו שניהם יחד ירדו מקדושתם. אך נראה לרבינו פרץ, שגם באופן זה שגם שחטן בדרום וגם קיבל דמן בדרום אין מועלים בהם. הרי שדעת התוספות שכשנצטרפו שני בדיעבד ירדה הבהמה מקדושתה [ראה שם מה שהביא עוד הרבה פוסקים שדנו בזה].

ובדעת תורה (פתיחה יו"ד אות לו) דן בזה בארוכה, והביא (שם בקו"א) ראייה זו מהתוספות בסוגייתנו. וכתב שאף שרבינו פרץ דחה זאת, אפשר לומר שדווקא בקדשים אינו סובר כן, שכדי שקדשים יפסלו צריך שישינה הכתוב לעכב, אבל בשאר דברים גם רבינו פרץ מודה לזה. אמנם בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סו"ס"ה) הביא ראייה שגם בשני בדיעבד מותר בדיעבד, ומכח זה מסיק שבודאי מדאורייתא גם כשמצטרפים שני בדיעבד מותר, ורק מדרבנן אסור, ובקדשים לא אסרוהו. ומכל מקום סיים, שיש הרבה ראיות שהוא מותר גם בחולין. [ראה עוד בבית האוצר (מערכת ב סי' ו) מה שהאריך בזה מראיות מכמה מקומות בש"ס, ובשו"ת מנחת משה (ח"א סי' י"ג) שהאריך בזה בראיות לכאן ולכאן].

יום רביעי כו ניסן

מעילה ג

פירש ממקום הקביעות כשעדיין לא היה בו חילוק להלכה

נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קי"ג), תשעה חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח מאחת מהן ואין ידוע מאיזה מהן לקח, הרי זה אסור, שכיון שלקח את הבשר ממקום קביעותו הרי זה 'קבוע', וכל קבוע כמחצה על מחצה הוא ואין הולכים בו אחר הרוב. אבל בשר הנמצא בשוק או ביד נכרי, מותר, כיון שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, וכל הפורש מהרוב הוא פורש [וזהו דין תורה, אבל חכמים אסרוהו אף על פי שכל השוחטים וכל המוכרים ישראל].

ודנו האחרונים, בדבר שפירש ממקום הקביעות לפני שהיה בו חילוק להלכה, אם נידון הוא כקבוע כיון שבפנינו פירש ממקום קביעותו, או שמא הולכים בו אחר הרוב כמי שלא פירש לפנינו ממקום הקביעות. ומצוי הוא באופן שהיו מונחים במקום אחד הרבה כפות של בשר ואחת מהן היתה של חלב, ונטלו אחת מהכפות והגיסו בה את הקדירה של בשר ואין יודעים באיזו כף הגיסו, והכף של חלב היתה בת יומה ולא היה בקדירה שישים כנגדה, באופן שאם הגיסו בכף של חלב נאסרה כל הקדירה, ויש לדון אם הולכים אחר הרוב ואומרים שהכף שהגיסו בה היתה כף של בשר, או שמא כיון שנטלו ממקום קביעותה אין הולכים בה אחר הרוב שכל קבוע כמחצה על מחצה הוא (דברי שלום ח"א סי' צב).

במגיד משנה (שבת פ"ב ה"כ) דן בזה, לענין חבורת אנשים שהיו בה רוב גויים ואחד ישראל והיו מהלכים, ופירש אחד מהם ונכנס לחצר ונפלה עליו מפולת בשבת, ואין אנו יודעים אם ישראל היה וצריכים לפקח עליו את הגל בשבת כדי להצילו, או שמא נכרי היה ואין לחלל עליו את השבת. וכתב המגיד משנה, שכיון שבשעת הפרישה מהרוב לא היה לנו ספק בדבר, ולא אירע הספק עד שנפלה עליו המפולת בחצר, אין דנים אותו כמי שפירש לפנינו ממקום הקביעות שהוא 'קבוע', אלא הולכים בו אחר הרוב. ועל פי זה כתב בבית שלמה (שו"ת, יו"ד סי' קעה) בנידון דומה לנידון הכפות הנזכרים, שהולכים אחר הרוב, כיון שבשעת פרישת הכף עדיין לא הגיסו בה את הקדירה ולא היה בה שום ספק, ורק אחר זמן בהגסת הקדירה נולד הספק, ובשעת לידת הספק לא פירש מן הקבוע [וע"ע דברי שלום שכתב כן, וצידד בעוד צדדי היתר להיתר את הקדירה].

וכתב המהרש"ם (שו"ת, ח"ג סי' שכב), שיש יסוד ומקור לסברת המגיד משנה מסוגייתנו [לביאור התוספות (ד"ה והא אמר)], שכן בגמרא דנו בדין מחשבת חוץ לזמנו שפיגול היא וחייבים עליה כרת, ומחשבת חוץ למקומו שהקרבת פסול ואין חייבים עליה כרת, והדין הוא שאין חייבים כרת על מחשבת חוץ לזמנו אלא אם כן לא היתה עוד מחשבה הפוסלת בעבודת ההקרבה, אבל אם היתה עוד מחשבה הפוסלת, אין חייבים כרת על מחשבת חוץ לזמנו. וסובר רבי יהודה שאם בשחיטה חשב חוץ לזמנו ואחר כך בזריקה חשב חוץ למקומו חייב כרת, כיון שבעבודת השחיטה לא היתה מעורבת מחשבה פוסלת אחרת. והוכיחו בסוגייתנו מתוך כך שהפיגול הוא כבר משעת שחיטה, שאם הפיגול הוא בזריקה, נמצא שבשעת הזריקה יש עירוב מחשבות, המחשבה שחשב בשעת השחיטה חוץ לזמנו שאינה מפגלת אלא עכשיו, והמחשבה שחשב עכשיו חוץ למקומו, והרי כשהמחשבות מעורבות יחד אין כרת, ועל כרחך הפיגול הוא כבר משעת שחיטה.

אמתלא כשנהגה כנדה בשלילת מעשה

כתב בשו"ע (יו"ד סי' קפה ס"ג), שאשה שאמרה לבעלה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני, אינה נאמנת, אבל אם נתנה אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שלא אמרה לו כן מתחילה אלא מפני שלא היה בה כח לסבול תשמיש, או טענה אחרת כיוצא בזה, נאמנת. אבל אם ראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה, ואחר כך אמרה טהורה אני, אף על פי שנתנה אמתלא לדבריה אינה נאמנת. וטעם החילוק בין דיבור למעשה הוא, שאם לא עשתה אלא אמירה בעלמא, דרך בני אדם לומר דבר שקר משום בושת או אונס, אבל לעשות מעשה כגון ללבוש בגדי נדה, אין דרך לעשות אף כדי שלא יטרדה, ואם כן בודאי לא עשתה מעשים אלו אלא משום שבאמת נטמאה, ואינה נאמנת לומר אחר כך שלא נטמאה (ש"ך סק"ה).

בדעת תורה (יו"ד סי' א ס"ק סד) דן, מה הגדר של מעשה שאין מועיל לו אמתלא, ואם גם שלילת מעשה חשוב מעשה, כגון שלא רצתה לקבל מידו של הבעל שום דבר. ובתחילת דבריו הביא מהאשכול (הל' נדה סוף סי' לט) שהביא דעת הבה"ג שאם לבשה בגדי נדות אין מועלת אמתלא, אולם דעת השאילתות (שאילתא צו) שגם במעשה כזה מועלת אמתלא.

והשאילתות הביא ראייה ממעשה רב ושמואל, שרב בא לביתו של שמואל ועשה שמואל סעודה לכבודו של רב, ושמואל שלח לאשתו בתוך הסעודה כוס של ברכה ולא רצתה לקבל, וחשב שמואל שלא רצתה לקבל משום שפירסה נדה, ואח"כ נתנה אמתלא שלא קיבלה כדי שלא לבייש את אחותה שלא שלחו לה, ואמר רב שנאמנת, ומזה הוכיח שאף במעשה מועלת אמתלא. וכתב בדעת תורה, שלישב דעת הבה"ג מראיית השאילתות צריך לומר ששלילת מעשה אינה חשובה מעשה, וכיון שלא עשתה מעשה בפועל אלא רק מניעת מעשה שלא קיבלה את הכוס, מועלת לה אמתלא, אבל אם היתה עושה מעשה ממש לא היתה מועלת אמתלא.

וכתב בדעת תורה, שאף על פי שמבואר בסוגייתנו שהלנת הדם בלילה חשובה כעשיית מעשה בידים, אע"פ שהיא רק מניעת מעשה, ואין זה כמחשבת פיגול שאינו עושה מעשה בידים אלא רק במחשבה. מכל מקום יש לומר שמכיון שסוף סוף אין זה מעשה גמור, מועלת בזה אמתלא.

ובחוט שני (נדה, עמ' סב) דייק בלשון הרשב"א (תורת הבית הארוך ב"ז ש"ב) שהוא מקור טעם דין זה, שכתב 'לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת', משמע שדווקא מעשה גדול אינה עושה, אבל אם עושה מעשה קטן כגון שהניחה חפץ בינו לבינה בשעת האכילה ואח"כ אמרה טהורה אני, נאמנת באמתלא.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכו' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך

דהנה המחבר (או"ח סימן מז ס"ב) פסק דהכותב בדברי תורה אע"פ שאינו קורא צריך לברך ברכות התורה, ועוד כתב (שם ס"ג) דהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, והקשו הט"ז והמג"א דהרי גם הכותב אינו אלא מהרהר ומאי שנא. ובשו"ת שב יעקב (ח"א סימן מט) כתב ליישב דכיון שמצוות עשה של תלמוד תורה נלמד מן הפסוקים 'ושנתתם לבניך ודברתם בהם', וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות (מצוה יא), נמצא דהמצוה היא בדיבור דייקא ולא בהרהור, דאי אפשר ללמד לבניו בהרהור, ולכן אינו צריך לברך כשלומד בהרהור, משא"כ ככותב שפיר אפשר ללמד לאחרים בכתיבה. הרי לן דעיקר מצוות עשה של לימוד התורה הוא כשלומד באופן שאפשר ללמד לאחרים, ובלאו הכי אינו מקיים המצוה ואינו צריך לברך עליה. וזהו הכוונה וכל בניך לימודי ה' אל תקרי בניך אלא בוניך, רצה לומר דאינם קרויים לימודי ה', רק אם הם בונים ומלמדים מתורתם לאחרים.

(תורת מהרי"ם, צו)

וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך

בהקדם מה שמפרש חותני ז"ל בספרו חתן ישעיה פרשת בראשית, מה שאמרו חז"ל בגמרא סוף נדה כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא וכו' אל תקרי הליכות אלא הלכות, ודייק למה לא אמר כל הלומד הלכות בכל יום ולמה נקט השונה. ותירץ על פי מה שאמרו חז"ל (מו"ק טז): צדיק גוזר והקב"ה מקיים הקב"ה גוזר וצדיק מבטלו מי מושל בי צדיק, וצריך ביאור במה יש להצדיק כח לבטל הגזירות של הקב"ה. ויש לומר, כי הקב"ה ברא עולמו ע"י התורה, ואמרו באבות על שלשה דברים העולם עומד, והם עמודי העולם שהצדיקים עוסקים בג' דברים הללו, ולכן יש בהם כח לבטל הגזירות ולשנות הגזירות שגוזרים למעלה, וזה שאמר כל השונה הלכות שיש בו כח לשנות ההליכות והגזירות של עולם, זה סימן כי איש הזה הוא בן עולם הבא ולימודו עולה למעלה לשמה, אל תקרי הליכות שלא תאמר כי ההליכות והגזירות הם על פי מקרה, אלא הלכות הכל בא מכח ההלכה ומכח הדין וההלכתא, ולהכי הצדיק יש בו כח לברר ההלכה על אופן אחר, ולכן בכח זה יוכל לשנות הגזירה וההליכות של מעלה עכ"ד.

ובזה יש לפרש גם כן אל תקרי בניך, שלא תאמר דגידול בנים בא גם כן ע"י מקרה, דלאחד יש בנים טובים במקרה ולשני אין בנים טובים הכל במקרה, זה אינו אל תאמר כן, אלא בוניך הכל תלוי בהבונים, אם נותנים להבנים חינוך יפה ומשגיחים עליהם, אז זוכים שהם נקראים בניך, ואינו צריך להיות בבושה להזכיר כי הם בניך, אם הוא בוניך שבנה היסוד על דרך האבות הקדושים. וזה שאמרו חז"ל (ברכות ג.) אוי להם לבנים על ידי שאינם מתנהגים בדרך התורה שגלו מעל שלחן אביהם, שאביהם מתבייש להזכיר כי הם בנים שלו וגלו משם שאין מזכיר אותם, אבל אם בוניך שבונה דור נאה על דרך ישראל סבא, אז אינו מתבייש ומזכיר אותם בשם בניך הם בני זרע ברך ה'.

(דברי שלום, בהעלותך)

ה.ס.ט.ו.ר.י.ה

חוברות ש"ס כ"ס 'עוז והדר'

חוברות מפוארות בפטנט ייחודי לנוחות הלימוד

חד וברור!

44 חוברות
בגובה 17 ס"מ בלבד!

מבצע מיוחד
לרגל ההוצאה
רק 299 ₪
במקום 400 ₪

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה